

PRÍBEH HEREČKY
ŽIDOVSKÉHO
PÔVODU

MOJE
ŽALVISKO SVET

ANDREA CODDINGTON

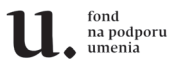
IKAR

ANDREA
CODDINGTON

MOJE
JAVISKO
SVET

Text © 2021 by Andrea Coddington
Jacket design © 2021 by Barbara Baloghová
Slovak edition © 2021 by IKAR, a.s.

Napísanie románu podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia

ISBN 978-80-551-8197-4

*Či zhora, či zdola,
každý na mňa volá,
akoby každému
fajerečka bola.*

*Či zhora, či zdola,
na mňa nevolajte,
chudobnô som dievča,
pokoja mi dajte.*

Prológ

*L*ena. Krásna, noblesná.

Vidím ju pred sebou, takmer stále.

Jej krása je neodškriepiteľná, aj keď je prekrytá vráskami najvšakovakejšej hĺbky. Napriek všetkému je čistá a úplne priezračná. Nikoho mi nepripomína, na nikoho sa nepodobá.

Je jedinečná.

Iskra jej silnej osobnosti skáče v spomienkach na naše stretnutia do popredia pred zošúverenú pokožku a útle telo starej ženy.

Vo veku, ktorý sa blíži k trojcifernému číslu, sa už, verím, bez ostychu a urážok na ženskej cti dá hovoriť o starobe. Podobnej *politckej korektnosti* by sa so svojou priamosťou nanajvýš zasmiala.

Je absolútne bezservítková, vynecháva zdvorilostné frázy, ide priamo in medias res.

„Keď som raz stará, som stará. Punktum.“

Je unavená, ubolená prežitými rokmi a úskaliaми, možno skôr bolesťou, nepredstaviteľnými stratami, kto-

ré so sebou jej dlhý život priniesol. Rozhodne sa s ňou nemaznal, ale vždy sa mu postavila zoči-voči.

Sama najlepšie vie, že i fragmenty jej spomienok by vystačili na niekoľko životov. Má ich uložené v srdci a mnohé z nich sú krásne. Tie bolestivé by rada vytesnila, no o zabudnutie sa už nepokúša. Po toľkých rokoch vie, že je to nemožné.

História je napísaná, treba ju len zvečniť. Pýta sa však, či to stojí za námahu. Bude jej osud niekoho zaujímať? Pozornosť jej lichterá, vždy ju mala rada.

Dalma si vláči spomienky na chrbte v pomyselnom batohu.

Predstavujem si ju na brehu oceána. Samučičká stojí na nekonečnej pláži, vietor jej k nohám naplavuje rozbúrené vlny, v ktorých smutne, miestami až nahnevane poskakujú milióny podobných batohov. Má pocit, že niekto tam hore zúri. Pozrie na oblohu, je temnou predzvesťou búrky, čo Dalma cíti nielen v kostiach. Typicky svojsky sa uškrnie, no nikam sa neponáhľa, pretože ani pred smršťou človek nejde. Pomaly kráča vpred, odpoveď na otázku, či existuje nebo, už nehľadá. Boh by predsa nedopustil toľko neprávosti.

Možnosť vlastného výberu si váži viac ako čokoľvek iné, lebo celý život o nej rozhodovali druhí. Zamyslene pozoruje vlny, ktoré jej obmývajú nohy až hore po členky. Mohla by do nich zahodiť svoje bremeno. Chvíľu sa s hriechne krásnou myšlienkou pohráva. Pouvažuje nad ňou, nerozhoduje sa unáhle, prevaľká možnosti z jednej strany na druhú.

Zrazu ju vidím už len v diaľke.

Odchádza z pláže kamsi do neznáma, kde piesok i more sú len fatamorgánou. Silueta sa zmenšuje, stráca

sa za obzorom predstáv. Jasne však vidím, že na chrbte si z posledných síl, ktoré jej ešte zostali, nesie svoj batoh. Nezhodila ho, bez neho by to nebola ona. Je v ňom totiž napísaný jej život.

V skutočnosti sedím v jej byte pod bratislavskou kalváriou a pozerám do očí ženy, ktorú možno nazvať dámou. Radšej len v myslí, komplimenty a pocukrované slová odmieta. Je na seba hrdá. Mohla by som ju opísať mnohými slovami, aspoň na približnú predstavu, ale rozhodne by sa nevzťahovali na vek. Nemyslím, že by som Dalmu oslovila – babička, starenka alebo čokoľvek v tomto duchu.

Vek spôsob jej rozmyšľania, spomínania, rozprávania, či celkový prejav vôbec nedefinuje. Mnohému by sa od nej dalo naučiť, kým je ešte tu. Aj napriek fyzickej krehkosti a blížiaccej sa definitíve cítim, že je pevná ako skala.

Rada hovorí, že bola krásavica. Bez ostychu uvažuje, že práve mladosť a krása ju neraz zachránili.

Oči jej ihrajú, keď rozpráva o divadle a o časoch, keď mohla byť herečkou. Bol krátky, lebo aj oň ju obrali.

Bola dcérou drahých rodičov, ktorých jej pár dní pred koncom vojny zabili Nemci. Tragédia sa stala v čase, keď už bola sloboda na dosah a vzduch dávno presiakol krvou a bolesťou.

Bola vnučkou. Po osude starých rodičov by pátrala zbytočne, nemá pokračovanie. Niet nádeje, že by sa ich príbeh skončil inak ako v prípade ďalších miliónov ľudí, ktorých epilóg rozvíjal vietor v podobe popola.

Bola sestrou dvoch mladých žien z Liptova. Tie odviekli do osvienčimskej továrne na smrť.

Bola väzenkyňou i partizánkou, ale odmieta nálepku hrdinky. Skôr sa obhajuje, že bola vtedy mladá, pochabá a naivná.

Je mamou, má vnuka i pravnučku, no nerozpráva o nich často. Navzájom sa ctia, ale každý má svoj život. Keď niečo o nich predsa len utrúsi – sú to iba slová chvály.

Bola ženou Juraja Špitзера. Manžela prežila o desaťročia a do konca ho oslovovala priezviskom.

Zo svojich vlastností dáva do popredia vôľu. Do posledného výdychu ju napriek bolestiam prinútila, aby ráno vstala z postele.

Keď príde reč na jej hereckú kariéru, ožije. Jej domovom je noblesa, talent, šarm, úspech, žiara reflektorov, potlesk, dosky, ktoré znamenajú svet a pre ňu aj život.

Najskôr sa rozprávaníu bránila, vraj je stará, chorá a bez energie. Pochybovala, že jej príbeh ešte niekoho zaujíma.

História sa už zaznamenala, nezabudnime na ňu.

Navždy si budem pamätať jej usmiatu tvár so šibalským výrazom, keď mi upresňuje časový úsek so slovami: „Veď nedávno to bolo, ti vravím, už si presne nepamätám, tuším po revolúcii...“

Čas, jeho vnímanie a plynutie, je relatívny, v jej príbehu nehrá dôležitú úlohu.

Verila, že nás dejiny neprestanú fascinovať a aj ďalšie generácie budú hladné po pravde. V záplave faktov čoraz vzdialenejších na časovej osi zostávajú neuveriteľné ľudské osudy plné zvrátov a baletného balansovania medzi životom a smrťou. Nesprávny krok či malinká pochybnosť mohli mať fatálne následky.

Každý jeden z týchto príbehov je jedinečný.

Aj Dalmin.

Zomrela v spánku a vo vlastnej posteli 21. januára 2021. Len dva týždne predtým som bola u nej po fotky. Nemala veľa času, lebo išla na rodinnú oslavu a čakala práve na odvoz. Po poslednej rozlúčke jej vnuk Michael zverejnil dojemné vyznanie:

„Dalmina bezodná láska bola iná, nemala hranice, bola v nej hrdosť. Vždy keď som išiel od nej, cítil som, že celý svet mi leží pri nohách a som dokonalý. Bola to dáma, ktorá ešte aj do postele ulíhala upravená a krásna. To naučila aj mňa. A tiež si bola istá, že každý jeden chlap jej kurizuje a má o ňu záujem. Aj to som sa od nej naučil.

Za to, že prežila holokaust, nevďačí len šťastiu a anjelom strážnym, ale aj svojej povahe. Vždy si vedela poradiť, spoľahnúť sa na seba a riešiť problémy s gráciou a so šarmom. Išlo o život, ale pre ňu to bola akoby len divadelná hra a ona jej hlavnou postavou. Môj dedo vravieval: Všetko som viac-menej zvládol, ale Dalmu nie – je neporaziteľná a ešte aj optimistka. Ničoho sa nebála, vždy sa vedela postaviť za spravodlivosť a žiť nezávisle, nech tu bol akýkoľvek režim.

Mala ešte jeden dar. Vždy si každého vypočula, napriek tomu aj tak urobila podľa seba. Vlastne trochu počúvala mňa, lebo som chlap a to ona rada. Nosila načúvacie zariadenie, no počula celkom dobre, len sa tvárila, že nepočuje, aby nemusela po-

čúvať nudné reči starých ľudí, hoci aj mladších od nej. Dalma bola fighter, myslím, že sa smrti nebála.

Posledný rok mi vždy hovorila, že staroba je, s prepáčením, nahovno, ale pritom sa správala tak, že tu bude večne, a ja sa zato na ňu trocha hnevám, pretože ma ošálila. Ešte pár dní pred smrťou mi kázala, aby som jej doniesol lososa, Metaxu, pivo a lesné ovocie. Takto sa správa človek, ktorého pozemský život už nebaví? Asi si to ani neuvedomovala, alebo jej to bolo jedno, no na Slovensku bola a zostane legenda. Navždy. A legendy? Tie predsa neumierajú. Lúbim ťa, Dalmuška.“

Podaj mi rúž na pery

„Dobry deň,“ pozdravila som so širokým úsmevom vo dverách do jej bytu plná očakávania i nadšenia, že sa naše stretnutie napokon uskutočnilo.

„Poďte ďalej, už vás čakám,“ odpovie mi Dalma rázne.

Sedí zohnutá na lavičke hneď za dverami, jednou rukou sa opiera o paličku a druhou sa unavene drží dverí. Poslušne vojdem dnu, do jej kráľovstva v bratislavskom Starom Meste, aby sme spolu otvorili truhlicu času.

„Ďakujem veľmi pekne, že ste si na mňa našli čas.“

„Tu sa vyzuj, prosím ťa, a poď si umyť ruky,“ ukáže paličkou na dvere do kúpeľne.

„Áno, samozrejme,“ cítim sa trochu ako školáčka.

Dalma na mňa pozerá, nie nedôverčivo, skôr starostlivo. Keď si chcem utrieť ruky do uteráka, ktorý visí nad vaňou, nasmeruje ma ku škatuľke s papierovými vreckovkami.

„Uterák je môj, vieš?“

„Prepáčte,“ zahanbím sa, že mi vôbec napadlo po ňom siahnúť.

„Poď, sadneme si do obývačky. A hovor pomaly, prosím Ťa, na jedno ucho už nepočujem.“

„Áno, budem,“ zakričím viac, ako je potrebné.

Dalma sa usmeje: „Nemusíš hučať, len hovor pomalšie, dobre?“

„Prepáčte.“

„Už sa len toľko neospravedlňuj. Môžem ti tykať? Nevadí ti to?“

„Práve naopak, tykajte mi, budem len rada.“

„Veď, vlastne ti už tykám...“

Usadíme sa do tmavočervených kresiel s drevenými ope-
radlami v jej vyleštenej obývačke. Z magahónového sekre-
tára so sklenými dvierkami na mňa z čiernobielych fotogra-
fií pozerá usmiata tvár jej manžela Juraja a dcéry Zuzky.

„Tak ty by si chcela písať knihu?“

„Áno, s vaším dovolením.“

„O mne?“

„Áno.“

Nereaguje hneď, ale cítim, že ju moja pozornosť teší.

„Nevadí ti, že ti tykám?“

„Nie, vôbec. Prosím, tykajte mi,“ zopakujem ešte raz,
i keď si myslím, že sa so mnou hrá.

„Dobre teda, budeš si nahrávať?“

„Áno.“

„Zapni si diktafón. Alebo máš už telefón, na ktorý si
dnes točíte?“

„Presne tak.“

„Dobre, zapni. Radšej ti všetko poviem naraz, lebo
neviem, či sa ešte stretneme.“

„Ste unavená? Zostanem len toľko, koľko poviete.“

„Vidíš, náš rozhovor má už takéto pozemské obštrukcie. Život v starom tele nie je žiadna zábava. Často sa pýtam, prečo a načo som ešte tu... Čo si to chcela?“

„Počúvať váš príbeh. A pýtať sa, ak dovoľíte.“

„Celý život dostávam otázky alebo si ich kladiem sama...“

„Všetci to máme tak podobne.“

„Vieš, že po každej otázke neprichádza odpoveď automaticky?“

„Čo nasleduje, ak nie odpoveď?“

„Rozmyslenie opýtaného, ako odpovie a či vôbec. Nie nadarmo sa vraví, že hovoriť je striebro, mlčať zlato. Poznáš to porekadlo, však?“

„Áno, ale väčšinou sa používa v súvislosti s tým, že vypovedaný človek už nevráti. Ak slovami ubližujeme, mali by sme byť radšej ticho.“

„Alebo si mlčaním zachránime život... takto si nad tým nerozmýšľala?“

„V takej hraničnej situácii som nikdy nebola.“

„Vidíš, duša, a ja som sa o tejto veľkej pravde prešvedčila na vlastnej koži. Uznávam, vy mladí si môžete myslieť, že slová sú zbrane. Vieš prečo?“

„Povedzte mi.“

„Lebo s ozajstným samopalom na teba nikto nemieril. Všetko má svoju mieru relatívnosti.“

„Nemá podľa vás každá otázka len jednu odpoveď?“

„Ak by mala, dávno by som nežila.“

„Ako to myslíte?“

„Pravdu má každý svoju. Je lámaná a prekrúcaná na tisíc spôsobov. Otázka je ako situácia.“

„Podľa toho, ako zareagujem, sa môže vyvíjať môj osud?“

„V živote som bola veľakrát v nesprávnom čase na nesprávnom mieste. Aj obyčajné slovo určovalo cestu. Cestu života alebo cestu smrti.“

„Porozprávate mi o tom?“

„Áno, všetko ti poviem. Nie si smädná?“

„Napila by som sa. Obyčajná voda mi postačí. Aj sama si naberiem. Nevstávajúte, prosím vás,“ chcela by som ju v jej krehkej telesnej schránke zakonzervovať a dopriať jej čo najväčšie pohodlie.

„Každé ráno cvičím, nie veľa, tak pätnásť minút, nech sa aspoň trochu rozhybem. A pozri, dnes som si k tomu to päťdesiatročnému svetříku dala kvôli tebe i koráliky a rúž.“

„Máte niekoho, kto vám pomáha?“

„Mám, samozrejme, že mám. Zuzka, moja dcéra, sa o všetko postarala. Posiela mi sem svoju upratovačku, ona sama varí ako kráľovná zo Sáby, lekár ma navštevuje... teraz už všetci chodia ku mne. Ešte prednedávnom bola situácia iná. Ani za nič som nechcela pomoc.“

„Prečo?“

„Všetko je vôľa. Hocičo ma bolí, tak si stále v hlave nadávam, nech okamžite vstanem. Každé ráno cvičím, neťažujem sa. Nemôžem sa pozerieť na staré ženy, mladšie odo mňa, ako stále fňukajú. Tebe poviem, bolí ma celý človek, ale vieš, tak medzi nami,“ zase sa šibalsky usmeje. „Mám svoju rutinu, i keď je čoraz náročnejšia, snažím sa ju dodržiavať. Spravím si poriadok, utriem prach, pozametám. Pišem si, čo treba, žehlím, periem, veľa čítam

a lúštim ťažké krížovky. Aj nakupovať som si donedávna chodila sama s ruksakom na chrbte. Jednoducho si vždy vynadám a presvedčím sa, nech vstanem z postele. Vravím si, nado mnou nevyhráš... Keď si mi toľko rokov nadelil, budem ťa pokorne počúvať, život môj.“

„Čo vám podám?“ vidím ju, že sa načahuje k písaciemu stolíku za sebou.

„Rúž.“

Pobavilo ma, že jediná vec, ktorú Dalma potrebuje, je rúž na pery.

„Keď si ich nenamažem, rýchlo mi popraskajú až do krvi a potom ma zbytočne bolia,“ žmurkla na mňa.

„Tak mi povedzte, naozaj je táto stolička to jediné, čo vám zostalo po rodičoch?“ ukážem na kus nábytku, ktorý tróni vo vstupnej predsieni tesne za sklenenou stenou, aby sme na ňu dobre videli.

„Si zlatá, ako sa zaujímaš. Dobre teda, poď, ideme na to.“

„Dobre.“

„Po rodičoch mi zostala iba spomienka,“ hlas sa jej trochu zasekne, ale o malú chvíľu pokračuje.

„Stoličku som kúpila od priateľky. Hodiny ostali aj s nábytkom v byte po nemeckom dôstojníkovi.“

„Ešte stále idú?“

„Ale hej, len treba čas prestaviť na letný. Mne už sa s tým dvakrát do roka nechce obťažovať, na hodine hor-dole predsa nezáleží. Vidíš, všetko je relatívne. Niekedy mám pocit, že som svoj príbeh, aj mnohí iní, prerozprávala hádam tisíc ráz. Napriek tomu, zabudlo sa akosi rýchlo.“

„Pravda sa aj ohýba.“

„Presne tak, komunisti ani sami nevedeli, čo im má na mne viac prekážať. Ako Židovka, partizánka a žena disidenta som patrila do viacerých nepriateľských kategórií.“ Za tmavými okuliarmi sa jej rozžiaria oči.

Dalma bola už veľmi krehká, priesvitnú pokožku na tvári i na rukách pokryli starecké škvrny, telo ju bolelo na rôznych miestach raz viac, inokedy menej, ale bolesť bola jej súčasťou.

Rozprávala pútavo, ľubozvučne po slovensky, krásne artikulovala. Jediný kompliment, ktorý prijala bez štipľavej poznámky, bol ten o jej vôli.

Nezlomnej vôli.

Z karmínových kresiel sme obe dovideli na čalúnenú stoličku i na hodiny. Majestátne trónili na mahagónovom sekretári. Opretá o vankúšik, s francúzskou barlou na dosah, si Dalma narúžovala pery, odpila minerálky a pohľadom skontrolovala, či je v jej kráľovstve všetko na svojom mieste, lebo o jej poriadkumilovnosti kolovali doslova legendy. Slnko v horúci letný deň rozpaľovalo bratislavské ulice, ale pokoj u nej doma nenaružilo.

Dalmy sa život vonku netýkal ako kedysi. Dostala sa do štádia, v ktorom už nemohla zaryto odmietať pomoc a tvrdiť, že sa o seba postará sama. Ešte minulý týždeň išla s ruksačikom na pleciach nakúpiť potraviny, dnes už nevládala. Žiadne ponosy, na ne nemala čas, neznášala ich. Napriek vysokému veku sa nikdy nehrbila, dokonca ju považovali za tanečnicu.

V jej byte malo takmer všetko vlastný príbeh. Nové koberce, ktoré jej dcéra Zuzka kúpila minulý rok, dopĺňali novo potiahnuté kreslá. Tie si zase Dalma zaobstarala od kolegyne speváčky. Obrazy staré i nové, vyprané záclony a ich majiteľka.

„Ideme na to?“ spýtala sa ma vtedy ešte raz.

„Pekne od začiatku...“

„Dobre, ale počúvaj, krásne to napíš. Čo nevieme, to dotvor! Sľubuješ?“

„Áno.“

„Zapni nahrávanie, začíname. Skoro ako keď sa otvorí opona a ja znova stojím na javisku... tak sa cítim. A musím povedať, že tak to mám rada. Všetko úsilie venuješ našťudovaniu roly, aby si uveriteľne bola niekým iným, a iba tí najmúdrejší si uvedomia, že vždy hrajú samých seba.“

2.

Buď pozdravený, požehnaný prameň zdravia!

*M*ama išla navštíviť svoju mamu do rodných Piešťan, keď ma čakala. Bola som v poradí tretie dieťa, ktoré krásna Róžika v pomerne mladom veku nosila pod srdcom. Narodila som sa v kúpeľnom meste na Váhu, odtiaľ pochádza mamina časť rodiny, a tam, na živom piešťanskom korze, som prišla aj k svojmu menu.

Rada by som o histórii svojej rodiny, po praslici i po meči, vedela viac. Viem o nich málo a sem-tam sa viac opieram o všeobecné fakty ako o rodinné dedičstvo. Z nich si vyberám len to, čo sa mi páči. Napríklad, že Židia od nepamäti dodržiavali náboženské predpisy a nikdy sa celkom neasimilovali na územiach, kam sa prisťahovali, pretože večne kočovali. Alebo že antisemitizmus nie je dôsledkom doby a evolúcie, je odveký, rovnako ako pravda, že Židia boli a budú iní.

Nebudeme si nahovárať, že nie sú...

Predkovia z matkinej strany sa do Piešťan prisťahovali v tridsiatych rokoch 18. storočia z Moravy. Rodičia sa narodili v habsburskej monarchii, mama na západe

a otec v jej východnej časti. Na území monarchie bolo množstvo židovských smerov, migrácia bola veľká, ľudia sa tramtárili územím a usídľovali kade-tade. Východo-európski Židia boli najchudobnejší a najortodoxnejší, čo platilo o otcovi a jeho rodine. Prichádzali z cárskeho Ruska alebo Poľska. V rôznych častiach monarchie mali židovské komunity rozdielne podmienky na život a výrazne sa odlišovali. Navonok ich spájala iba skutočnosť, že sú Židia, ale inak ich rozdeľovali náboženské osobitosti, spoločenský status, ekonomické a finančné zázemie. V intelektuálnej Viedni boli niektorí povýšení aj do šľachtického stavu, v českých krajinách sa prikláňali k českému národnému hnutiu. Najpočetnejšou vrstvou zostávali aj v monarchii obchodníci, inteligencia, ale i veľmi chudobné rodiny.

Môj otec Hermann bol vraj potomok mýtických Charozov, starovekého kmeňa altajského pôvodu.

Otec sa so svojimi súrodencami rozprával najradšej po ukrajinsky a priezvisko Lebovič prezrádza, že jeho korene treba hľadať niekde v Zakarpatskej Rusi. Starí rodičia žili v Jasinej, dnes sa nachádza na území Ukrajiny, ale predtým bola súčasťou Rakúsko-Uhorska a v medzivojnovom období patrila Československu. Dokonca tam bola najvýchodnejšie položená železničná stanica v republike, konečnú zástavku v nej mali rýchliky z Prahy i z Bratislavy.

Starí rodičia vyzerali ako ruský deduško a bábuška z dobovej skazky. Žili najjednoduchším sedliackym spôsobom, aký si len vieš predstaviť. Cez deň tvrdo pracovali na statku, ráno i večer sa zbožne pomodlili a v noci

vyčerpaní zaspali. Každý deň to isté dookola. Mali radi muzikantov, odtiaľ určite pramenila láska môjho otca k hudbe, lebo potulné skupiny kočovných muzikantov boli ich širšou rodinou. Vždy keď išli okolo, mali u starých dvere otvorené, aj robota sa prerušila, lebo oddych pri dobrej muzike je iný ako v tichu. U Lebovičovcov ich pohostili dobrotami, ktoré dopestovali, k tomu pridali krajec čerstvého chleba a mlieko rovno od kravy. Veselice sa predlžovali do dlhých nocí a unavení kočovní umelci prespávali v šope na teplej slame a ešte za svitania sa pobrali ďalej.

Keď starým rodičom dospeli deti, muzikanti boli jediným osviežením ich monotónneho života, lebo ako v každej židovskej rodine, potomkovia odišli do sveta za lepším zajtrajškom. Doma v Jasinej zostala len otcova sestra Hana, prvorodená dcéra, ktorá ovdovela veľmi mladá. Okrem toho, že krásne vyšívala, so starou mamou a starým otcom obrábali polia, chovali ovce, jednu kravu na mlieko a syr, hydinu a pestovali kukuricu... veľa kukurice. Starí rodičia nám posielali kukuričnú múku, otec z nej doma robil polentu, vtedy bola jedlom chudobných, nie nejakou nóbl pochúťkou v talianskom štýle ako dnes.

O zvyšných súrodencoch veľa neviem, poznala som len strýka Samuela, s ktorým sme boli neskôr susedia v Liptovskom Svätom Mikuláši.

Samuel sa do Mikuláša prisťahoval z Prahy, kam z Jasinej odišiel ako osemnásťročný mládenec. Vydržovala si ho tam nejaká pani, aj sa vyučil za výrobcu bandáží, ale radšej mal pohodlie, vo svojej profesii nepokračoval. V Mikuláši si otvoril obchodík s bielizňou. Pracovala